

Frede Nielsen Carstens og Søren K. Lauridsen: Ny kritisk pædagogik.

København: Hans Reitzels Forlag 2011 (271 sider)

Som titlen antyder, er målet med denne bog at styrke pædagogikkens mulighed for at forholde sig kritisk til samfundsudviklingen efter en tidsperiode, hvor dette ikke har været i fokus (Carstens og Lauridsen 2011:9). Forfatterne forfølger dette gennem en firfløjet strategi, som den omfangsrige bog er opbygget omkring. I bogens første del afsøger forfatterne den overordnede problemstilling i forhold til bekendtgørelser og lovgivning vedrørende den danske pædagoguddannelse. I bogens anden del disseskeres forskellige teoretikere, som forfatterne identificerer som havende central betydning for pædagogikkens udvikling. Teoretikerne stammer fra forskellige videnskabsgrene (sociologien, psykologien og pædagogikken). Der er primært tale om nyere teoretikere. I den tredje del foretages punktnedslag i en række felter, forfatterne finder es-sentielle i den nye kritiske pædagogik. I bogens fjerde del undersøges det, hvorledes den kritiske pædagogik udfoldes i dens praksisområder.

Hvad er så den nye kritiske pædagogik? Og hvad er det nye i forhold til tidligere? Sociologisk set er der tale om en teoriretning, der tager sit afsæt i marxismen med tyngde i Frankfurterskolens tilgange. Dette afsæt suppleres med an-

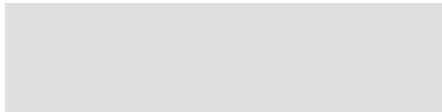
dre perspektiver fra psykologien og pædagogikken. Et eksempel er Freire, som var en brasiliansk professor i pædagogik. Han havde fokus på udviklingen af pædagogiske metoder i arbejdet med børn og unge fra ressourcetsvage familier – i hans terminologi "de undertrykte" (Carstens og Lauridsen 2011:46). Kritisk pædagogik bliver således til en pædagogik, der har til hensigt at ruste børn og unge til at kunne forholde sig kritisk – hvad enten der er tale om kritisk stillingtagen til elementer i deres nære hverdag eller til generelle samfundsmæssige tendenser. Udbyttet af dette skulle gerne være frigørelse. Bogen er med andre ord et forsøg på at revitalisere en pædagogik, der var udbredt i 70'erne og bringe den ind i en nutidig kontekst.

Bogen skriver sig ind en højaktuel diskussion om det danske skolesystem, og hvordan det skal opbygges. En diskussion, der de sidste mange år har været drevet af den reformiver, der opstod som følge af det såkaldte "Pisa-chok" i begyndelsen af 1990'erne. Dette nåede sin hidtidige kulmination i forårets lærerstrejke. Diskussionen handler om, hvad vi vil med vores børn og unge, og hvilken rolle pædagogikken har i den forbindelse. Det drejer sig om, hvilken dannelse vi vil give dagens børn og unge. Er det dannelse til evaluering eller dannelse til noget andet og i givet fald hvad?

Det er en ambitiøs bog. Det er en bog, der først og fremmest er rettet imod pædagogstuderende og sekundært lærer-

studerende. Det afspejles i bogens opbygning og sprog, som er målrettet disse grupper. Der bruges plads på at definere centrale begreber, og disse definitioner er placeret først i hvert enkelt kapitel. Bogen er endvidere forsynet med en grundig indholdsfortegnelse og navne- og emneregistre, som gør det overskueligt at finde rundt i bogen. Bogen kan derfor med fordel anvendes af den påtænkte målgruppe, hvis man ønsker en grundig introduktion til kritisk pædagogik. For andre læsere er det sværere entydigt at anbefale bogen. Har man allerede en viden inden for området, er der risiko for at bogen vil føles for overfladisk og for omstændelig i sin opbygning. Er det ikke tilfældet, og er man interesseret i en bred og grundig introduktion til kritisk pædagogik og dens aktualitet i dag, er denne bog en oplagt mulighed.

Niels-Henrik Møller Hansen
Institut for Læring og Filosofi
Aalborg Universitet

Lars Olsen, Niels Ploug, Lars Andersen og Jonas Schytz Juul: Det danske klassesamfund.

København: Gyldendal 2012 (152 sider)

Stine Thidemann Faber, Annick Prieur, Lennart Ro- senlund og Jakob Skjøtt- Larsen: Det skjulte klasse- samfund.

Aarhus: Aarhus Universitetsforlag 2012
(254 sider)

De to bøkene bidrar i gjenreisningen av klasse som et fundamentalt samfunns-
spørsmål – i motsetning til snever spe-
sialinteresse, enten faglig eller politisk.
De gjør dette på hver sin arena. Bøkene

bærer overraskende like titler, men de røper noe om forskjellen mellom dem. *Det danske klassesamfund* er rettet mot offentligheten og politikken. Den vil minne danskene på at klassesamfunnet jo er der, uavhengig av hva de måtte tro om det. *Det skjulte klassesamfund* er myntet på et publikum som er mer fortrolig med samfunnsvitenskap. Den analyserer hvordan klassesamfunnet er til stede gjennom implisitt kunnskap om skillelinjene, men fordekt av fraværet av en diskurs som tematiserer dem.

Ut fra hva de søker å oppnå er begge gode bøker, selv om *Det danske klassesamfund* nok kommer best ut. Den makter å være populær og tilgjengelig i formen, samtidig som den er systematisk og grundig med empirien. Det er ikke populærvitenskapelig forskningsformidling: Boken formidler original forskning kombinert med journalistiske intervju. Det er sjelden en leser noe om klasse som er systematisk og veldokumentert samtidig som det er god prosa og politisk relevant.

Det skjulte klassesamfund griper inn i sentrale debatter i sosiologifaget – om klasse, politikk, kultur og individualisering. Med utgangspunkt i en studie av klasseforskjellenes kulturelle, politiske og romlige dimensjoner kommer viktige innspill til pågående fagdebatter. Mange av disse behandles imidlertid ganske knapt; en kunne ønske at forfatterne gikk mer inn i materien. Men forfatterne turnerer komplekst stoff med stort sett klart og godt språk.

Et sosialt Danmarksportrett

Det danske klassesamfund er en debattbok og må bedømmes som det. Brodden er politisk, ikke sosiologisk. Forfatterne er rustet med offisiell statistikk og krydrer med litt journalistiske intervjuer. De deler inn danskene i fem klasser – overklasse, øvre middelklasse, middelklasse, arbeiderklasse og underklasse – og beskriver ulikheten mellom dem. Fra 1985 til 2009 har utviklingen i Danmark gått i de mektiges favør. I 1985 tjente et medlem av overklassen gjennomsnittlig godt over to

ganger så mye som en i arbeiderklassen. I 2009 tjente de nesten det firedobbelte. Forskjellene er større i formue: Overklassen har økt gjennomsnittsinntekten med 21 %, mens arbeiderklassen har minsket med 7 %.

Boken skildrer hvordan overklassen og øvre middelklasse isolerer seg i egne områder og skoler. Overklasseforeldre kler sine fjerdeklassinger i Dolce & Gabbana. Mødrene bekymrer seg for at barna får skjævt verdensbilde av å vokse opp slik. De sender dem ut i verden for å kompensere: "for mange er en dannelsesreise til den tredje verden nærmest standardutstyr i de unge år." Overklassen kan være følsom overfor fattige i Afrika, men fylt av selvtilfreds forakt overfor de hjemlige underprivilegerne.

De høyere samfunnslags lukkede miljøer gir gode vekstvilkår for forestillinger om klasseløshet. Det er en oppfatning Olsen m.fl. mener gjennomsyrrer en dansk offentlighet som i det vesentligste er den høyere middelklassens tumleplass. Og det er nettopp den sosialt bestemte blindheten for systematiske urettferdigheter som er målskiven: De som dominerer samtalen om samfunnet bebor en forestillingsverden hvor klasser er noe som hører forhistorien til.

Forfatterne adresserer aktuelle politiske strider. Debatten om etterlønn føres på øvre middelklassens banehalvdel, hvor deres betingelser er det utematiserte utgangspunktet. For kommentatorer i hovedstadspressen virker det ikke krevende å stå i arbeid noen år ekstra, mens hjelpepleierne og industriarbeidernes situasjon overses.

Som debattbok er *Det danske klassesamfund* vellykket. Fra et sosiologisk perspektiv kan det imidlertid godt stilles spørsmål ved hvorfor boken insisterer på klassebegrepet. De tre øvre klassene er (mest) basert på gradforskjeller i inntekt og utdanning, og ikke ulike relasjoner. I tradisjonen fra Marx og Weber, som forfatterne påkaller, bestemmes kapitalist- og arbeiderklassen gjennom relasjonen de står i til hverandre – utbyttings-, dominans- eller bytterelasjoner. Klassenes

livssjanser er dermed kausalt forbundet og dette gir klasseforholdene et spesielt potensiale for konflikt.

Boken studerer ikke slike relasjoner, men primært fordelingen av goder og byrder. Det kalles på fordelingspolitikk og utdanningsinvesteringer som gagnar de mange. Den klassiske klassepolitikken er til stede i kravet om mer demokrati i arbeidslivet. Eiendomsforholdene som ligger til grunn for klasseskillene tematiseres derimot ikke.

Aalborg som et tilfelle av det mulige

Faber m.fl. konsentrerer seg om byen Aalborg – en typisk postindustriell by, som de kaller den. De tar Bourdieus *La Distinction* som utgangspunkt og kartlegger byens klassestruktur og hvordan denne er knyttet til kulturelle, romlige og politiske skillelinjer. En av de mest sentrale og kontroversielle ideene i Bourdieus bok var at det eksisterte en *homologi* – en grunnleggende likhet i struktur – mellom klasseskiller og livsstiler, eller klasse og stand i Webers termer. Om en altså studerer de sosiale skillelinjene og de kulturelle skillene skulle en finne at de er ordnet på nokså likt vis.

Forfatterne finner homologien. De ulike klassene og klassefraksjonene har særegne vaner og smak i film, musikk, litteratur, mat og politikk – selv om mye også er felles. Forfatterne fastslår at de sosiale skillelinjene er som i Frankrike på 60-tallet. Samfunnet er delt etter hvor mye kapital en har – økonomisk, kulturell og sosial. På tvers går et skille etter hva slags kapital en har, mellom de som har først og fremst kulturell kapital og de med mest økonomisk sådan. Men selv om skillelinjene lar seg beskrive langs samme dimensjonene antydes det ikke at de kulturelle klasseskillene er like skarpe som i 60-tallets Frankrike.

Det skjulte klassesamfund er fundert på en meget god kombinasjon av kvantitative og kvalitative metoder. En spørreundersøkelse om smak, kulturelle praksiser og sosial posisjon er prosjektets

ryggmarg. Omfattende kvalitative intervjuer ble gjennomført med to grupper respondenter som sa seg villige til det. De statistiske analysene produserer todimensjonale kart, hvor den ene dimensjonen svarer til folks totale mengde av kapital og den andre dimensjonen viser sammensetningen av denne – altså forholdet mellom økonomisk og kulturell kapital. Når en leser de kvalitative intervjuene får vi presentert hvor i dette kartet de ulike respondentene er plassert. Slik opprettes en systematisk forbindelse mellom det kvantitative og det kvalitative i analysen. Det er velkjent at folk ikke lenger identifiserer seg med samfunnsklasser – i sær ikke arbeiderklassen. Faber m.fl. tematiserer klasseidentitet som *disidentifikasjon*: De færreste identifiserer seg aktivt med en klasse og skyr merkelappen. Klasseskillene framtrer gjennom avsmak, avstandstagen og symbolske grensedragninger. Folk har også andre og mindre åpent politiserte måter å omtale og forstå hierarkiene på. Dette er en av de viktigste grunnene til at boken heter nettopp *Det skjulte classesamfund*. Klasseskillene eksisterer, men de omtales og forstås ikke som det.

Et hovedpoeng for Bourdieu var at homologien mellom sosioøkonomiske og kulturelle skiller fører til at stender fungerer som en slags forkledning for klasser. Bourdieu ville vise at aktede livsstiler ikke er et uttrykk for naturgitt distinksjon, men vilkårlige makthforhold nedfelt i kroppsliggjorte disposisjoner. Faber et al. går ikke så langt. De mener deres funn viser at classeskillene i kultur og moral brukes i symbolske grensedragninger, i defineringene av "vi" og "dem". Klasserelatert nedvurdering har mer subtile uttrykk. Forfatterne understreker at forholdene mellom klassene i Aalborg framstår som mindre ladet med [symbolsk] dominans og underordning enn de gjør i USA, Frankrike og Storbritannia.

At jeg måtte tilføye "symbolsk" over er megetsigende. Ifølge forfatterne kan klasseforskjeller bare i en viss grad påvises som dominansforhold. Dette er talende

for klasseanalysens kulturelle vending sitt fokus på de kulturelle og symbolske aspektene ved classeskiller. I den klassiske sosiologien er classeskiller i sitt vesen dominansforhold – det vil si makt artikulert i varig kontroll over mennesker, i kraft av besittelse av materielle ressurser (som produksjonsmidler). Bourdieu viste hvordan kulturell og symbolsk makt ikke bare er et slags "uttrykk" for classestructuren, men også i seg selv er konstituerende for classeforholdene og deres reproduksjon.

I kjølvannet av Bourdieu har dette blitt til et nesten monomant fokus på kulturelle og symbolske aspekter ved classeforholdene – med lite oppmerksomhet på samspillet mellom kulturelle og sosioøkonomiske maktformer. En må derfor skille mellom a) den spesifikt *symbolske* dominansen som Faber et al. finner mindre av og b) den formen for dominans classeforholdene i bunn og grunn består i.

Dette reiser mer fundamentale spørsmål om classebegrepet og hvordan det anvendes i boken. Forfatterne følger flere spesielt britiske forfattere i å definere klasse utelukkende med henvisning til det sosiale rommets fordeling av kapitalformer – framfor den typen relasjoner vi kjenner fra den weberianske og marxistiske tradisjonen. Slike "Bourdieuistiske" classebegrep kan bidra med mye, men det forblir uklart hva slags forhold de står i til de klassiske classebegrepene fra Marx og Weber – og dermed nettopp den typen dominansforhold som stod i sentrum for klassisk classeanalyse.¹

1. Jeg har diskutert dette spørsmålet grundigere i "Putting Bourdieu to work for class analysis: Reflections on some recent contributions", i *British Journal of Sociology*, vol. 64, no. 2, 2013.

Magne Flemmen

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Universitetet i Oslo

Inger Sjørsløv: Ting – I nære og fjerne verdener.

Aarhus: Aarhus Universitetsforlag 2013
(193 sider)

Fra tid til anden kan det være fornuftigt at se tingene i et nyt lys. Det er, bogstaveligt talt, hvad en række materialitetsteoretiske perspektiver inden for social- og kulturvidenskaberne har gjort igennem de senere år. Og det har antropolog Inger Sjørsløv nu skrevet en fin og læseværdig bog om under den sjældent valgte titel *Ting – I nære og fjerne verdener*. Her kommer vi, som titlen antyder, vidt omkring i tingenes verdener, fra tøjvalg, samtalekøkkener og julegaveræs i dagens Danmark til candomblé-altre i Brasilien, politiske mindesmærker i Buenos Aires og fetich-guder i Benin. Undervejs møder vi en række store figurer fra tidens kulturteoretiske firmament, fra Mauss og Heidegger til Haraway og Latour, og med afstikkere til spændende – og for sociologer nok mere eksotiske – nutidige antropologer som Roy Wagner, Marilyn Strathern og Alfred Gell. At alt dette nås på godt 190 velskrevne og velformidlede sider er i sig selv en bedrift.

Bogens otte kapitler er organiseret som stadigt ekspanderende koncentriske cirkler. Vi starter med kroppen og de nære ting (kapitel 2), bevæger os videre til boligens og hjemmets byggesten (kapitel 3), inden vi besøger forbrugets vare- og gave-verdener (kapitel 4). Dernæst går rejsen videre gennem museets ordnede og teknologiens ordnende ting (kapitel 5), for så at bevæge sig udenfor i gadens politiske kultur og dens monumentale ting (kapitel 6). I bogens syvende kapitel møder vi den antropomorferede fetich-gud Legba, som for alvor får rodet rundt på dikotome opfattelser af tegn og ting, ånd og materie, magi og teknologi. Endelig giver bogens ottende og afsluttende kapitel en *tour de force* gennem nyere materialitetsteoretiske ansatser, inklusiv den såkaldte ontologiske vending. At teori på denne måde, symbolsk betragtet, gøres til den fjerneste af alle verdener, kan

man måske diskutere, men det udtrykker uden tvivl en stærk antropologisk dyd, som sætter sagen og, ja, tingene i centrum for det analytiske blik.

En bog som denne rejser forventninger om at møde en række forunderlige og foranderlige ting; og Sjørsløv skuffer bestemt ikke sin læser. Foruden aspekter af sin egen alsidige forskning i alt fra forbrug af sko som liminale objekter i Rio de Janeiro til klassifikation og fremvisning af ting i Nationalmuseets etnografiske samling, benytter Sjørsløv sig generøst af gode kollegers arbejde fra nær og fjern. Således følger vi i hælene på antropolog Stine Krøijer under de store demonstrationer, der fandt sted i de københavnske gader under det internationale klimatopmøde i 2009; en spektakulær begivenhed med undertoner af såvel oprør, folkefest og karneval. Under sådanne begivenheder kommer den politiske fantasi konkret og materielt til udtryk blandt andet i form af enorme papmachédukker, der gør grin med den eksisterende (politi)ordens størrelsesforhold i byrummet for derigennem at åbne et rum for alternative fremtider. Alternative verdener finder Sjørsløv tilige i litteraturen og kunsten: undervejs i bogen hører vi både om de 4.213 cigaretskodder, der gemmer sig i den tyrkiske forfatter Orhan Pamuks Uskyldens Museum i Istanbul, og om det forunderlige stueur i H.C. Andersens eventyr *Det utroligste*. Det er befriende og berigende, at også den antropologiske fantasi på denne vis gives ny næring.

Læst i sociologisk optik springer en række af bogens etnografiske og analytiske vægtninger uvægerligt i øjnene. Det er således karakteristisk, at fænomenologiske tilgange til krop, hjem, tøj og teknologi gennemgående vægtes højt; hvori mod Bourdieus dagsordenssættende tilgang til madvaner, forbrug, (af)smag og distinktion gives en mere stedmoderlig behandling. Som sådan ville undertegnede anmelder ikke tøve med at lade denne bog fungere som en første, inspirerende indgang for studerende, der ønsker at få anskueliggjort, hvordan vanskelige filosofiske betragtninger om krop, ting og

verden hos Merleau-Ponty, Husserl og Heidegger kan omsættes til genstands-sensitive kultur- og socialitetsanalyser. Det samme gør sig altså ikke helt gældende for Bourdieu-perspektivet. Herom kan der selvsagt siges meget; men Sjørsløv siger det egentlig selv ganske koncist, når hun nøgternt konstaterer (s. 80), at

Bourdieus klasseperspektiv er klart på en måde, der lå mere lige for i 1970'ernes Frankrig, end det vil gøre i dag, [...] hvor klasseskel-lene på trods af økonomiske forskelle er blevet sværere at få øje på.

I forhold til verserende materialitetsteoretiske diskussioner – herunder i omegnen af Latour og aktør-netværks teori (ANT) – fortjener særligt Sjørsløvs arbejde omkring det materielle subjekt at blive fremhævet. Her er den gennemgående tankefigur i al sin enkle klarhed, at livet som subjekt indebærer en ikke ubetydelig dosis "selv-objektivering", hvor folk så at sige opnår substans som subjekt gennem at antage en tingslig karakter. Foruden rockstjerner, kongelige og andre idoler, eller de forestillinger om kroppen, som et distribueret *divid* som Strathern har lokaliseret i Melanesien, så er selv-objektiveringer blandt andet på spil i de førnævnte demonstrationer, hvor politiske subjekter konstituerer sig selv gennem et væld af skilte, flag, balloner, masker og udklædninger, alt sammen orkestreret gennem rummet og bevægelsen. Her befinder vi os, analytisk set, på behørig afstand af den fremmedgørelse og varefetichisme, som har spillet så stor en rolle i sociologien siden Marx. På den baggrund giver det god mening, at Marx primært er repræsenteret i denne bog gennem sine økonomiske genvedigheder med en pantsat overfrakke! At Sjørsløv så ikke desto mindre ender med at hævde (s. 181), *apropos* Latour, at "der vel trods alt er noget universelt i at regne en ting for ét, et menneske for noget andet", ja, det tjener vel blot til at holde den

materialitetsteoretiske gryde i kog nogle år endnu fremover.

For denne læser, med forankring i den sociologiske fagdisciplin, træder et vigtigt aspekt af materialitetsteoriene måske tydeligere frem, end det gør for antropologen Sjørsløv: nemlig det forhold at disse teorier i sig selv bidrager til at bygge bro mellem tidligere adskilte kultur- og samfundsvidenskaber. Dette gælder ikke mindst, forekommer det mig, for netop forholdet mellem antropologi og sociologi. I en tid hvor varenes, teknologiernes, pengenes, kroppenes og kemikaliernes konstante bevægelser binder os stadig tættere sammen på tværs af afstande og forskelle, bliver det i stadig mindre grad meningsfuldt at ville opretholde et skarpt og definatorisk skel mellem sociologiens og antropologiens genstandsfelter, metoder og ærinder i verden. Tingene kan her ses som en art udvekslingszone, der tillader en tættere trafik af intellektuelle redskaber, gaver og varer, romancer og rovdrift, mellem disciplinerne. For den sociologiske opdagelsesrejsende er der ganske meget at plyndre alene i denne bog!

Alligevel er der måske stadig en art forskel mellem sociologens og antropologens verdener. I hvert fald er det slående ved læsning af denne bog, at mens sociologer stadig over en bred kam forsvare "samfundet" mod dets opløsning i materielle og grænseoverskridende bevægelser – ikke mindst i form af dét Ulrich Beck kalder metodologisk nationalisme – så synes antropologer mere parate til at eksperimentere med alternativer til deres gammelkendte "kulturer". I nutidig antropologi kendes sådanne eksperimenter blandt andet under overskriften den ontologiske vending; en strømning der, med en parafrase over ét af dens væsentlige værker, forsøger at tænke gennem tingenes forskelle og at tænke forskel gennem tingene. Uagtet at Sjørsløv udviser en sympatisk og velbegrundet ambivalens over for ideen om en ontologisk vending, så synes hele bogen her ikke desto mindre at stå i gæld til denne

strømnings radikale insisteren på at genbeskrive tingenes verden(er) på nye og ofte overraskende måder, hinsides fastlåste begreber og forestillinger. Man kunne ønske sig, at en del af denne utrættelige bevægelighed, i geografisk såvel som i intellektuel forstand, ville forplante sig til sociologien.

Det er sundt at se tingene i et nyt lys – og med Sjørlev som rejsefører i nære og fjerne verdener bliver mødet med nyere materialitetsteori i samfunds- og kul-

turvidenskaberne til en fagligt berigende oplevelse for enhver lystlæser og bogelsker, sociolog eller ej. Bogen her fortjener kort sagt at blive én af de ting, der holdes i mange slags hænder, står på bogreoler i mange slags hjem og gives som gave indenfor mange slags sociale relationer.

Anders Blok
Sociologisk Institut
Københavns Universitet

**Ulrich Beck og Elisabeth Beck-Gernsheim:
Distant Love: Personal Life
in the Global Age.**

Cambridge: Polity 2013 (216 sider)

I boken *The Normal Chaos of Love* (*Das ganz normale Chaos der Liebe*) från 1995 undersökte Ulrich Beck och Elisabeth Beck-Gernsheim hur individualiseringen eroderat traditionella samlevnadsformer i västvärlden. Kärleken, argumenterade de då, har blivit en tom kategori som älskande själva måste fylla. Befriad från tradition och konventioner blir individerna författare till sina egna livsmanuskript och möjligheterna till en demokratisering av det intima livet – motsvarande den tidigare demokratiseringen av den offentliga sfären – öppnas. Perspektivet i *Distant Love* (*Fernliebe*) är annorlunda och mindre optimistiskt.

I framställningens fokus står globaliseringen och uppkomsten av vad författarna talar om som den globala familjen och de urskiljer två huvudsakliga former för

sådana gränsöverskridande relationer. Det handlar, för det första, om familjer, eller par, som upprätthåller en relation trots att de lever i olika länder eller, ofta, på olika kontinenter. Om makarna Beck tidigare sökte visa att nutida familjer inte längre är beroende av heterosexualitet, mannens försörjningsansvar eller av biologiskt föräldraskap, pekar de nu på en familjeform som gjort sig kvitt den kanske mest förgivetagna av alla förutsättningar, det gemensamma hushållet. Den andra gränsöverskridande familjeformen innebär att medlemmarna lever under samma tak, men saknar en gemensam ursprungskultur, det vill säga de kommer från olika länder och kontinenter.

Oavsett form innebär den globala familjen förvisso ett brott med traditionen, men det vore, menar författarna, ett misstag att uteslutande se dessa nya familjeformer som tolerans- eller demokratiskapande. Den nya virtuella arenan gör det möjligt för mor- och farföräldrar att upprätthålla kontakter med barnbarn på en annan kontinent och gör det möjligt för människor att söka en livspartner var

som helst i världen. Men uppkomsten av de globala familjerna och relationerna är också uttryck för motsättningar i dagens värld, främst av assymetrin mellan rika och fattiga länder. Människors val är därmed inte alltid frivilliga. Det filipinska hembiträdet som arbetar i ett hushåll i Los Angeles och som upprätthåller kontakter via Skype med make och barn i hemlandet underordnas en internationell arbetsdelning. Kärlek och omvårdnad har blivit varor, exporterade och importerade. Inte heller de familjemedlemmar som lever i ett gemensamt hushåll, men där medlemmarna har olika ursprungskulturer, går fria. De älskande i sådana relationer betonar ofta att deras relationer är som "alla andra relationer". I själva verket, menar Ulrich Beck och Elisabeth Beck-Gernsheim, pekar deras successiva erfarenheter på att de *de facto* är annorlunda. Till en början ser de bara varandra, men när relationen rutiniseras och samtidigt ställs inför nya utmaningar växer betydelsen av deras skilda kulturella livsbiografier. Inte sällan kommer dessa till uttryck vid tillkomsten av gemensamma

barn. Vad vill jag egentligen föra över till mitt eget barn, blir då frågan.

Distant Love är en bok rik på iakttagelser och idéer men tyvärr också en bok där den starkt generaliserade kontexten – globaliseringen – alltför mycket överordnas kraven på stringenta definitioner och systematik. *Distant Love* är också en bok där framställningen görs relativt oberoende av andra för undersökningsområdet relevanta samhällsvetenskapliga ansatser. Det är till exempel anmärkningsvärt att författarna nästan helt förbigår den omfattande forskning om globala familjer som under mer än ett årtionde utvecklats inom ramen för det transnationella perspektivet. En sådan självtillräcklighet befordrar knappast det kritiska akademiska samtalet. Trots det kommer *Distant Love* – i likhet med *The Normal Chaos of Love* – med all sannolikhet bli en utgångspunkt för kommande diskussioner om ett samtida familjeliv som i ökad utsträckning inte längre är territoriellt utan globalt.

Klas Borell
Högskolan i Jönköping